

Asia: VN/10556/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi yleistukea koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleistä lausuttavaa esityskokonaisuudesta

Etuusjärjestelmän yksinkertaistaminen on kannatettavaa.

Esityksessä ehdotetaan peruspäivärahan ja työmarkkinatuen korvaamista yleistuella, ja tämä muutos huomioidaan eri säännöksissä. Monissa laeissa tapahtuvat muutokset ovat teknisiä ja liittyvät lakien yhteensovittamiseen ja ajantasaisuuteen.

Lakiesitys on kuitenkin monin osin vaikeaselkoinen, mikä vaikeuttaa laintulkintaa. Esimerkiksi tarveharkintaisuuden ja aktivointijakson kriteerit eivät ole selkeitä, mikä voi johtaa hyvinkin eriäviin laintulkintoihin.

- Lausuttavaa esityksen vaikutuksista kotitalouksiin

Etuuksien määrissä ei pääsääntöisesti tapahdu muutoksia. Pieni osuus etuuden saajista menettää ja pieni osa saa lisää tuloja. Tarveharkinta ja siihen liittyvä tulkinnallisuus voivat kuitenkin vaikuttaa olennaisesti kotitalouksien taloudelliseen tilanteeseen.

Vanhempien luona asuvien tuen saajien tuen lasku 35 %:iin heikentää perheen toimeentuloa. Sen toteennäyttäminen, ettei vanhempien luona asuva saa vanhemmiltaan taloudellista tukea, voi olla haasteellista. Myös se, mikä kaikki lasketaan vanhemmilta saaduksi taloudelliseksi tueksi, ei ole täysin yksiselitteistä. Onko esimerkiksi vastikkeeton asuminen samassa taloudessa jo sinänsä taloudellista tukea.

Yleistukilakiesityksen 17§:n mukaan vain 311 € ylittävät tulot vähentävät maksettavaa yleistukea 50 %:lla. Tällä voi olla tilapäisen työn vastaanottamiseen kannustava vaikutus.

- **Lausuttavaa esityksen vaikutuksista toimeenpanijoihin**

Hallituksen esitys ei vaikuta valtion ja kuntien maksuosuuksiin.

Lakiesityksen vaikutusarviointiin sisältyvä näkemys siitä, ettei muutos lisäisi työvoimaviranomaisen työmäärää ja tilojen tarvetta ei vastaa käytännön kokemuksia. Yleistuen saajan aktivointijaksoon ehdotetut muutokset lisäävät asiakkaille järjestettävien kasvokkaisten tapaamisten määrää ja siten myös työvoimaviranomaisten työmäärää. Muutos voi johtaa myös resurssien kohdentamiseen epätarkoituksenmukaisella tavalla, tapaamisten perustuessa aktivointijakson kriteerien kaavamaiseen noudattamiseen asiakkaiden todellisen palvelutarpeen sijaan. Kasvokkaisten tapaamisten määrän kasvu lisää myös tapaamisissa käytettävien tilojen tarvetta. Asiantuntijoille tulisi jättää harkintavaltaa sen suhteen, milloin työnhakukeskustelut ovat tarpeen ja millä tavalla ne on tarkoituksenmukaista toteuttaa.

- **Lausuttavaa esityksen muista vaikutuksista**

-

- **Lausuttavaa yleistukilain yleisistä säännöksistä (1 luku)**

-

- **Lausuttavaa yleistuen saamisen työvoimapolittisista edellytyksistä (2 luku)**

-

- **Lausuttavaa yleistuen määräytymisperusteista (3 ja 4 luvut)**

Yleistukilakiesityksen 11§:n mukaan henkilöillä, jotka eivät ole työmarkkinoiden käytettävissä, ei olisi oikeutta yleistukeen. Pykälä jättää avoimeksi, mikä on tilanne niillä työnhakijana olevilla henkilöillä, jotka ovat sairauslomalla ja ensisijaisesti sosiaali- ja terveystalveluiden tarpeessa, mutta heillä ei ole enää oikeutta sairauspäivärahaan. Nykykäytännön mukaan he hakeutuvat sairauslomapäiväraha-oikeuden päätyttyä työttömiksi työnhakijoiksi työmarkkinatuen ollessa toimeentulotukeen nähden ensisijainen etuus. Myös tähän ryhmään kuuluvien toimeentulo tulisi rahoittaa muutoin kuin yleistuella, heidän ollessaan kyvyttömiä osallistumaan työhön tai työllistymistä edistäviin palveluihin.

Lakiesityksen 12 §:ssä säädetään siitä, ettei odotusaikaa aseteta, mikäli yleistuen hakijalla ei sairauden tai vamman vuoksi ole valmiuksia ammatillisen tutkinnon suorittamiseen ja hän on suorittanut ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) 7 §:ssä tarkoitetun työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen tai saavuttanut henkilökohtaisessa osaamisen kehittämissuunnitelmassa sovitut tavoitteet. Tämä esitys on kannatettava. Ammatillisista erityisoppilaitoksista valmistuvien kohdalla on koettu jo pitkään ongelmana se, että omien edellytystensä mukaisen koulutuksen suorittaneet on rinnastettu vailla peruskoulun tai lukion jälkeistä koulutusta oleviin ja heitä on voitu kehottaa valmistumisensa jälkeen hakeutumaan takaisin opiskelemaan. Henkilökohtaisen suunnitelman mukaisesti suoritettut osatutkinnot ja valmentava

koulutus tulee lainsäädännössä huomioida suoritettuina opintoina tutkintojen rinnalla tilanteissa, joissa nuorella ei ole mahdollisuutta koko tutkinnon suorittamiseen. Vaikka opiskelija ei kykene tällä hetkellä koko tutkinnon suorittamiseen, on hänellä mahdollisuus opintojen täydentämiseen myöhemmin, oman terveydentilansa ja muiden edellytystensä salliessa.

Yleistukilakiesityksen 16§:ssä tarveharkinnan yhteydessä puhutaan tuen saajan tuloista. Pykälästä ei käy selkeästi ilmi, tarkoitetaanko tällä hakijan henkilökohtaisia tuloja vai otetaanko tuloissa kotitalouden tulot laajemmin huomioon. Lakiesityksen 18§ laajentaa tulojen huomioimisen vanhempien tuloihin työnhakijan asuessa vanhempiensa luona. Myös asetuksessa puhutaan työnhakijan tai hänen vanhempiensa tuloista.

Lakiesityksen 17 §:ssä esitetty tulojen suojaosan palauttaminen on kannatettava uudistus. Mikäli ainoastaan 311 euroa ylittävät tulot pienentävät yleistukea, kannustaa se lyhytaikaisemman työn vastaanottamiseen.

Lakiesityksen 18§:ssä säädetään osittaisen yleistuen maksamisesta vanhempiensa luona asuvalle työnhakijalle, joka ei ole täyttänyt työssäoloehtoa. Pykälässä ei ole kuitenkaan määritetty ikärajoja, milloin vanhempien tulot huomioidaan. Tällöin vanhempien tulot voidaan huomioida esimerkiksi tilanteissa, joissa aikuinen lapsi asuu samassa taloudessa eläkkeellä olevan vanhemman/vanhempien kanssa ja vanhempien tulot ylittävät säädetyn tulorajan. Vanhempien tulot voidaan jättää huomiotta, mikäli yleistuen saaja pystyy luotettavasti osoittamaan, ettei saa vanhemmiltaan taloudellista tukea. Tämän osoittaminen voi kuitenkin olla vaikeaa. Pykälä ei kerro selkeästi, mitä vanhempien taloudellisella tuella tarkoitetaan ja mikä kaikki lasketaan vanhempien antamaksi taloudelliseksi tueksi.

- **Lausuttavaa yleistuen toimeenpanosta ja muutoksenhausta (5 ja 6 luvut)**
 -
- **Lausuttavaa yleistuen tietojen saamista ja luovuttamista koskevista ehdotuksista (7 luku)**
 -
- **Lausuttavaa yleistuen rahoituksesta (8 luku)**
 -
- **Lausuttavaa yleistukilain ehdotetusta voimaantulosta (9 luku)**
 -
- **Muuta lausuttavaa ehdotetusta yleistukilaista**
 -
- **Lausuttavaa peruspäivärahaa koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta**

-
- **Lausuttavaa työmarkkinatukea koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta**
-

- **Muuta lausuttavaa työttömyysturvalakiin ehdotetuista muutoksista**
-

- **Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden jaksosta**

32a§:ään sisältyvä aktivointijaksoja koskeva kriteeristö on monimutkainen ja siihen sisältyvien määräaikojen seuraaminen on työlästä. Jo aktivointijaksoihin liittyvien määräaikojen seuraaminen, mutta erityisesti niihin sisältyvien keskustelujen järjestäminen lisäävät työvoimaviranomaisten työmäärää. Säädös ei anna perusteita sille, mikä on riittävän painava syy työnhakukeskustelun järjestämiseen muutoin kuin kasvokkaisina tapaamisina. Kaikkien työnhakukeskustelujen järjestäminen kasvokkain ei ole asiakkaiden palvelutarpeet sekä työnhakukeskustelujen edellyttämät henkilöstö- ja tilaresurssit huomioiden kuitenkaan perusteltua.

- **Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden sisällöstä**

32b §:ssä säädetään työnhakukeskustelujen sisällöistä. Niistä säädettäessä on huomioitu työnhakijoiden koulutukseen tai työllistymisen monialaisen tuen piiriin ohjauksen merkitys. Työnhakijoiden ohjaus palvelutarpeen mukaisesti palveluihin, olipa kyse koulutuksesta tai työllistymisen monialaisesta tuesta on perusteltua. Kyse ei kuitenkaan ole kaavamaisesti jokaiseen työnhakukeskusteluun sisältyvistä asioista, vaan asiakkaiden palvelutarpeista ja niiden huomioimisesta työnhakukeskusteluissa. Työllistymisen edistämisen monialaisen tuen piirissä olevat ovat aliedustettu ryhmä jatkuvassa koulutuksessa, vaikka koulutuksen puute vaikeuttaa olennaisesti työllistymistä. Koulutukseen liittyvät kysymykset voivat heidän kohdallaan olla paikallaan myös sen vuoksi, ettei heillä joko ole perusasteen tai lukion jälkeistä koulutusta tai heillä ei ole työkykyä koulutustaan vastaaviin tehtäviin. Koulutukseen liittyvät kysymykset eivät ole kuitenkaan kaikkien työnhakijoiden kohdalla perusteltuja. Asiantuntijoille tulisikin jättää harkintavaltaa sen suhteen, milloin koulutukseen ohjaaminen on perusteltua. Työllistymisen monialaisen tuen piiriin ohjaamisen tulee perustua asiakkaiden palvelutarpeisiin ja lainmukaisten asiakkuuskriteerien täyttymiseen.

- **Muuta lausuttavaa työvoimapalveluiden järjestämislakiin ehdotetuista muutoksista**
-

Laki työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

-

Laki työttömyyskassalain muuttamisesta

-

Laki yleisestä asumistuesta annetun lain 12 §:n 2 momentin muuttamisesta

-

Laki eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 annetun lain muuttamisesta

-

Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta

-

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain muuttamisesta

-

Laki takuueläkkeestä annetun lain 19 §:n muuttamisesta

-

Laki kansaneläkelain muuttamisesta

-

Laki työntekijän eläkelain muuttamisesta

-

Laki yrittäjän eläkelain muuttamisesta

-

Laki maatalousyrittäjän eläkelain 32 ja 46 §:n muuttamisesta

-

Laki merimieseläkelain muuttamisesta

-

Laki julkisten alojen eläkelain muuttamisesta

-

Laki työtapaturma- ja ammattitautilain 141 §:n muuttamisesta

-

Laki maatalousyrittäjän työtapaturma- ja ammattitautilain 97 §:n muuttamisesta

-

Laki asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain 7 §:n muuttamisesta

-

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta

Lain 3 §:ssä säädetään aktivointisuunnitelmien tekemisestä.

Yleistukiudistuksen myötä aktivointisuunnitelmien tekeminen ei koske ainoastaan nykyisiä työmarkkinatuen saajia, vaan myös peruspäivärahan saajia. Tämä lisää aktivointiehdon piirissä olevien määriä ja siten myös työvoimaviranomaisen työmäärää. Lisääntyvä aktivointisuunnitelmien määrä lisää myös hyvinvointialueen henkilöstöresurssien tarvetta, kun työvoimaviranomainen ei voi tehdä aktivointisuunnitelmia yksin. Hyvinvointialueiden resurssit eivät monilla alueilla nykyiselläänkään ole riittäviä aktivointisuunnitelmien tekemiseen ja niiden päivittämiseen säädetyllä tavalla.

Aktivointisuunnitelmien tekemistä ollaan keventämässä. Samanaikaisesti ollaan muuttamassa kuntouttavaa työtoimintaa työllistymistä edistäväksi palveluksi ja lisäämässä aktivointijaksoilla käytävien työnhakukeskustelujen määrää. Tällöin hyvinvointialueen kanssa tehtävä aktivointiyhteistyö voi muuttua työvoimaviranomaisen yksin tehtäväksi työksi, mikä kasvattaa työvoimaviranomaisen työmäärää.

Laki maatalousyrittäjien lomituspalvelulain 4 §:n muuttamisesta

-

Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta

-

Laki kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta

-

Laki elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kehittämis- ja hallintokeskuksesta annetun lain 3 a §:n muuttamisesta

-

Laki työsopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta

-

Laki merityösopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta

-

Laki kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta annetun lain 45 §:n muuttamisesta

-

Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 2 ja 31 a §:n muuttamisesta

-

Laki tuloverolain 93 §:n muuttamisesta

-

Laki evankelis-luterilaisen kirkon viranhaltijasta annetun lain 60 §:n muuttamisesta

-

Laki opintotukilain 6 §:n muuttamisesta

-

Laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain 20 ja 21 §:n muuttamisesta

-

Laki ulosottokaaren muuttamisesta

-

Laki oikeudenkäynnistä vakuutusoikeudessa annetun lain 6 §:n muuttamisesta

-

4. Muuta lausuttavaa

-

Lämsä Anna-Liisa
TYP-johtajien verkosto - TYM-johtajien verkosto